

СИСТЕМА ГАРАНТІЙ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Терещенко Людмила Володимирівна, доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

Одним з основних завдань держави при реалізації конституційно-правової політики є захист прав людини і громадянина, а також забезпечення її достойним життям і вільним розвитком.

Конституція України закріплює положення, що «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава»[1]. Стаття 1 Конституції України має важливе значення для визначення основоположних засад становлення і розвитку української державності. Одна із основних характеристик державності, як соціальна держава, надає можливість розвиватись державі системно та узгоджено та гарантувати людині достойне життя і вільний розвиток. Так, появу концепції соціальної держави і заснованої на ній практики необхідно розглядати як конкретизацію змісту правової держави стосовно вимог, які постають перед громадянським суспільством на певних етапах розвитку [1].

Закріплений в Конституції України принцип соціальної держави є самостійним але при цьому знаходиться в єдиній системі з принципами які характеризують державу як правову та демократичну. Перш за все це має відношення до історичного фактору.

Соціальні права відносяться до прав другого покоління. Друге покоління прав і свобод людини і громадянина почало формуватися в процесі боротьби людей за поліпшення свого соціально-економічного становища та культурного рівня. Ці вимоги були закріплені після Першої світової війни, а вплинули на демократизацію і соціалізацію конституційного права країн світу та міжнародне право після Другої світової війни, коли завдяки бурхливому розвитку виробництва склалися реальні передумови для задоволення соціальних потреб громадян. Соціальні, економічні та культурні права знайшли нормативне вираження у [Загальній декларації прав людини 1948 року](#) і особливо в [Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 року](#).

Соціальні права це можливості громадянина бути повноцінним суб'єктом суспільних відносин і забезпечення йому необхідних для розвитку та існування умов [2]. До соціальних прав належать наступні права: на працю, на страйк, на відпочинок, соціальний захист, на житло, достатній життєвий рівень, на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування та інші [1]. Саме названі права визначають обов'язки держави забезпечити кожному мінімум засобів до існування, соціальної забезпеченості та екологічної безпеки.

Соціальні гарантії закріплені конституційними нормами соціальні засоби і умови здійснення прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина [3]. Соціальні права не можуть реалізовуватися без організаційної, координуючої та інших форм діяльності держави, спрямованих на їх забезпечення. Обов'язком держави є забезпечення соціальних прав людини. Це питання повинно вирішуватися як державними так і місцевими органами.

Серед таких умов і засобів Конституція України закріплює: загальнообов'язкове соціальне страхування, створення мережі закладів для догляду за непрацездатними; створення державою умов за яких кожний громадянин може мати можливість побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду, одержати від держави чи органів місцевого самоврядування безоплатно чи за доступну для громадянина плату, позбавлення житла примусово на підставі закону і за рішенням суду; державне фінансування охорони здоров'я, безоплатне надання медичної допомоги, створення

ефективних і доступних умов медичного обслуговування та розвитку лікувальних закладів усіх форм власності, розвиток фізичної культури і спорту, забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення [1].

Аналізуючи механізм гарантій соціальних прав слід звернути увагу на наступні особливості. До загального соціального права можна віднести право на достойне життя і вільний розвиток. При цьому право на оплату праці, право на охорону здоров'я, право на пенсійне забезпечення та інші права це вже є певні гарантії даного загального соціального права.

Щоб реалізувати розглянуті вище гарантії доцільно також визначити певний рівень даних гарантій. Мова йде не просто про встановлення та виплату прожиткового мінімуму пенсій чи заробітної плати, а і відповідність даних виплат реальному положенню справ. Для забезпечення механізму гарантій соціальних прав в державі слід перш за все передбачити та встановити певні умови їх реалізації. В національному законодавстві необхідно закріпити норми які б регламентували достатній розмір оплати праці, безпечні умови праці, обмеження максимального робочого часу та інше, а саме встановлення особливих режимів щодо реалізації соціальних прав громадян для того щоб існували чіткі соціальні стандарти. Крім того необхідно враховувати специфіку та рівень розвитку територіальних одиниць для того щоб проаналізувати можливості та ступінь забезпечення соціальних прав громадян.

Таким чином найважливішою гарантією соціальних прав людини і громадянина є конституційний лад України, заснований на неухильному дотриманні Конституції України та законів України, приписах природного права та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права.

Суб'єктом, на якого покладаються обов'язки щодо гарантування соціальних прав людини і громадянина, є держава. Особливе місце в цій системі посідає Президент України – гарант прав і свобод людини і громадянина (ст. 102 Конституції України). Верховна Рада України здійснює захист соціальних прав людини і громадянина через відповідну законодавчу діяльність (ст. 92 Конституції України). Парламентський контроль за додержанням соціальних прав людини і громадянина на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Кабінет Міністрів України вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина (ст. 116 Конституції України).

Важливу роль у гарантуванні соціальних прав людини і громадянина у правовій державі відіграють суди. Згідно зі ст. 55 Конституції України соціальні права людини і громадянина захищаються судом. При цьому судовий захист прав і свобод людини і громадянина здійснюють як суди загальної юрисдикції, так і Конституційний Суд України. Водночас функції щодо створення належних умов для реалізації соціальних прав людини і громадянина виконують не лише органи державної влади. Відповідну роль відіграють також органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян.

До гарантій захисту соціальних прав людини і громадянина належать і міжнародні гарантії. До міжнародних гарантій відносять міжнародні акти про права людини, а також міжнародні органи такі як, Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй, Європейський Суд з прав людини та ін.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова ред. кол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. — 2-ге вид., переробл. і допов. — Х.: Право, 2011. — 1128 с.
2. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні [Текст] : монографія / Н.Б. Болотіна. — К. : Знання, 2005. — 381 с
3. Кравченко В. В. Конституційне право України: Навчальний посібник.-Вид.

4-те, виправл. та доповн.- К.: Атіка, 2006.- 568 с.

4. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. Посібник / В.О.Ріяка (керівник авт.. кол.), В.С.Семенов, М.В.Цвік та ін.; За аг.ред. В.О.Ріяки. – К.: Юрінком Інтер, 2002 – 512 с.